

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Vives Recasens, Ferran; Mir Garcia, Jordi, dir. Llibertat republicana i llibertat liberal : estudi de cas a partir de les idees de Pere Aragonès i Isabel Díaz Ayuso. 2024. (Grau en Ciència Política i Gestió Pública)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/300852>

under the terms of the license

Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia

Treball de Fi de Grau

**Títol: Llibertat republicana i llibertat liberal: Estudi de cas
a partir de les idees de Pere Aragonès i Isabel Díaz Ayuso.**

Autor: Ferran Vives i Recasens.

Tutor: Jordi Mir i Garcia.

Data: 17 de maig de 2024.

Grau en: Ciència Política i Gestió Pública.

Agraïments

En primer lloc, voldria agrair a Jordi Mir, tutor del Treball de Fi de Grau, l'orientació rebuda; perquè en tot moment ha estat proactiu i disponible per comunicar-se amb mi.

En segon lloc, m'agradaria donar les gràcies a l'Oriol Casanellas, assessor parlamentari. M'ha recomanat el llibre “No pensis en un elefant” de George Lakoff que m'ha permès entendre la importància del llenguatge en la configuració del debat polític.

En tercer lloc, reconec els suggeriments que m'ha proporcionat la companya del grau en Ciència Política i Gestió Pública, Laura Rodríguez, a l'hora d'estructurar la informació dins d'alguns apartats. Per altra banda, no voldria deixar-me de mencionar a l'Andrea Olmo, també estudiant de la UAB, que ha fet una lectura crítica del treball i m'ha impulsat a millorar-lo.

Finalment, no em vull deixar de reconèixer a Lluís Pérez, qui és Doctor en Ciència Política a la UPF. El fet de llegir el seu article “Ayuso vs. Aragonès: dues visions de la llibertat” és el que em va motivar a fer una comparació entre aquestes dues figures polítiques i buscar les raons de fons de per què donen significats diferents al concepte de llibertat.

Resum

El treball pretén aprofundir en quins són els paradigmes de la llibertat que permeten explicar les diferències existents entre Pere Aragonès i Isabel Díaz Ayuso en referència a la conceptualització d'aquesta. Es parteix de la hipòtesi que el primer defensa la llibertat republicana teoritzada per Philip Pettit i que la segona, defensa la llibertat liberal que presentava Isaiah Berlin. L'objectiu primordial és que es pugui comprendre la visió de la llibertat de cadascú, com a fil conductor del projecte polític. Per comprovar-ho s'han agrupat el programa electoral i el discurs d'investidura en cadascun d'ells, com a mostra més fidedigna del projecte que volen construir. A partir d'allà s'han considerat les vegades que apareix "llibertat" a través d'una classificació; i aquesta acció s'ha combinat amb una anàlisi mitjançant la connexió amb les teories. La conclusió és que, efectivament, el català concep la llibertat com a no dominació, en rebuig l'arbitrarietat, amb trets marcats pel conflicte territorial a Catalunya i la madrilenya la concep com a no interferència — però amb matisos respecte al liberalisme sobre la relació amb la igualtat—. Si bé ambdós defensen la llibertat com a un factor troncal, pel president aquesta llibertat té múltiples branques i normalment es troba acompanyada de més valors; i per la presidenta la llibertat és més protagonista i significa essencialment llibertat econòmica i d'escollir.

Paraules clau

Llibertat, republicanisme, liberalisme, Pere Aragonès, Isabel Díaz Ayuso.

Índex

1.	Introducció i justificació	7
2.	Marc teòric	9
	2.2 Llibertat republicana	10
	2.1 Llibertat liberal	11
3.	Metodologia	13
4.	Resultats i discussió	15
	4.1 Anàlisi de la llibertat en el projecte de Pere Aragonès	15
	4.1.1 No dominació.....	15
	4.1.2 Treball digne	15
	4.1.3 Llibertat individual i col·lectiva	16
	4.1.4 Democràcia i autogovern	16
	4.1.5 Justícia i garantia de drets	17
	4.1.6 Llibertat, igualtat, fraternitat i més valors republicans	18
	4.1.7 Diversitat cultural	18
	4.1.8 Alliberament de la dona	19
	4.1.9 Regulació de l'economia	19
	4.2 Anàlisi de la llibertat en el projecte d'Isabel Díaz Ayuso	21
	4.2.1 No interferència	21
	4.2.2 Llibertat com a màxima i protegint a sectors amb dificultats.....	21
	4.2.3 Lliures per escollir l'educació, salut i lloc on viure.....	21
	4.2.4 Llibertat econòmica com a requisit de la llibertat política.....	23
	4.2.5 Llibertat d'expressió	24
	4.2.6 Llibertat i igualtat.....	24
5.	Conclusions.....	25
6.	Referències.....	27

7. Annexos	32
7.1 Pere Aragonès	32
7.1.1 Taula amb les diferents expressions del concepte de llibertat i vegades que es repeteix en el projecte de Pere Aragonès	32
7.1.2 Imatge amb les diferents expressions del concepte de llibertat i vegades que es repeteix en el projecte de Pere Aragonès	33
7.2 Isabel Díaz Ayuso	34
7.2.1 Taula amb les diferents expressions del concepte de llibertat i vegades que es repeteix en el projecte de Isabel Díaz Ayuso	34
7.2.2 Imatge amb les diferents expressions del concepte de llibertat i vegades que es repeteix en el projecte de Isabel Díaz Ayuso	35
7.3 Dades	36

1. Introducció i justificació

Les pàgines que segueixen tracten essencialment el concepte de la llibertat, que ha estat clau en la filosofia política. El terme ha donat lloc a diferents interpretacions i discussions al llarg de la història, no hi ha un consens sobre el seu significat. De la voluntat de comprendre les diferents perspectives sobre la llibertat en l'actualitat, ha nascut el treball següent.

Certament, els conceptes, i les teories polítiques en si, no es poden entendre ni explicar sense tenir en compte el context històric. La pandèmia de la COVID-19 va afectar de ple a la humanitat, i l'estat espanyol no en va ser una excepció. La crisi provocada pel coronavirus va donar lloc a diferents enfocaments a l'hora de gestionar-la. Mentre uns governs van aplicar restriccions dures, d'altres van agafar postures més relaxades; es va obrir un debat sobre les llibertats individuals i el conflicte entre l'economia i la salut.

Un exemple paradigmàtic de les dues formes oposades de fer front a la crisi es considera que han estat: Per una banda, Pere Aragonès, president de la Generalitat de Catalunya; per altra banda, Isabel Díaz Ayuso, presidenta de la Comunitat de Madrid. La tria d'aquestes dues figures no ha sigut quelcom atzarós, ens trobem en un apogeu de la personificació de la política, és per això que s'ha volgut escollir a dos individus amb una mateixa posició institucional però diferents ideologies. Aragonès forma part d'Esquerra Republicana de Catalunya, un partit situat al centreesquerra; Ayuso, en canvi, està afiliada al Partit Popular, que s'acostuma a situar en el centredreta. Les decisions que prenen els lideratges, a partir dels seus valors, impacten directament en les polítiques públiques.

D'entrada es podria suposar que la confrontació entre ambdós es deu a la qüestió territorial, però les disputes són més àmplies. Les tensions referents a la distribució dels recursos i competències entre comunitats autònomes han estat una qüestió cabdal, relacionant-ho amb el nivell d'autogovern o centralització. Però, malgrat que parteixin d'aquestes diferències bàsiques, cal sumar-hi que tant Ayuso com

Aragonès han pugat a voltes per intentar demostrar davant la ciutadania qui defensava la llibertat “veritable”¹.

Així doncs, és evident que existeixen contradiccions aparents en referència al significat de la paraula llibertat. El debat sobre la llibertat no es queda només en l'àmbit acadèmic; traspasa aquests límits. Tot ésser humà amb plenes capacitats per raonar farceix d'un significat particular els conceptes que utilitza, normalment de manera inconscient. Per tant, té sentit analitzar els enfocaments de la llibertat en aquesta esfera.

Referent a l'àmbit científic, s'ha investigat sobre el concepte de la llibertat, però no s'ha trobat cap paper similar a la missió del treball present. L'interès social és important, i aquí recau en la voluntat d'interpretar els sentits de la llibertat. A la pràctica, els criteris de comparació respecte al concepte de la llibertat aplicats a un cas concret es podrien emprar en un futur amb altres figures històriques, intel·lectuals o polítiques. I, finalment, el motiu que ha portat a la realització del treball és l'ambició d'adquirir coneixements sobre la llibertat en el pensament polític, i a la vegada l'intent d'analitzar la realitat des de la teoria política, amb voluntat de rigor.

En suma, l'objectiu primordial del present treball ha estat procurar respondre la pregunta següent: Com entenen la llibertat Pere Aragonès i Isabel Díaz Ayuso? I aquesta tasca s'ha dut a terme per solucionar els possibles problemes en forma de confusió que pugui haver-hi la societat quan dues persones d'ideologies distants reivindiquin aquesta mateixa paraula.

Tot seguit, tenint en compte la pregunta d'investigació, es defineix la següent hipòtesi a demostrar: Pere Aragonès concep la llibertat des d'una perspectiva republicana mentre que Isabel Díaz Ayuso la percep des de la visió del liberalisme. L'anàlisi es basarà en comprovar aquesta la validesa de la hipòtesi.

¹ Vegeu “Aragonès replica a Díaz Ayuso “Catalunya sí que és una nació””: <https://www.publico.es/public/aragones-replica-diaz-ayuso-catalunya-nacio.html> (Consultat per darrera vegada el dia 16 de novembre de 2023)

2. Marc teòric

El punt següent té com a fi contextualitzar l'aportació del conjunt del treball, explicar quin és l'estat de la qüestió. En conseqüència, s'identifica la literatura central relativa a la llibertat, amb els principals temes de debat acadèmic i basant-se en el coneixement previ que hi ha sobre el terme.

La definició dels conceptes de llibertat serà un element bàsic per desenvolupar a posteriori els criteris que permetran confirmar o rebutjar la hipòtesi. Per una banda, es procedirà a desenvolupar el concepte de la llibertat des d'una perspectiva republicana. Per altra banda, s'explicarà la llibertat des de les implicacions liberals.

Quant al fil temporal, s'ha procurat comptar amb les últimes aproximacions, amb la línia recentment actualitzada, però no s'han descartat en cap moment les aportacions de pensadors més històrics. S'ha volgut comprovar els procediments anteriorment utilitzats per comparar concepcions d'una mateixa paraula, tanmateix, no s'ha trobat cap estudi similar on poder-se emmirallar.

En relació amb la llibertat, ben coneguda és la dicotomia formulada per Isaiah Berlin entre llibertat negativa i llibertat positiva. Berlin va plantejar que els conceptes de la llibertat depenen de la nostra visió de l'home, que es tracten d'actituds incompatibles en referència a la finalitat de la vida perquè no es poden realitzar a la vegada (Berlin, 2022). Emperò, els conceptes que interessen en el treball present són els de la llibertat republicana i els de la llibertat liberal.

2.2 Llibertat republicana

La llibertat republicana es planteja com una tercera alternativa a la llibertat negativa i positiva; i tampoc es pot classificar dins la llibertat dels antics que descrivia Constant. La llibertat republicana requereix que ningú interfereixi en les opcions de les persones de manera arbitrària o indiscriminada, i, per tant, s'identifica amb l'ideal exigent de la no-dominació. A la vegada, s'assumeix que un estat orientat a la no-dominació facilitarà l'assoliment de la llibertat positiva, de l'autonomia (Pettit, 1997).

En conseqüència, el republicanisme considera que una persona no és pas lliure quan està subjecta a la voluntat arbitrària d'una altra. Per molt que aquesta altra persona no faci ús del seu poder d'interferència, encara és una font de dominació. El que provoca que una interferència sigui arbitrària és el judici o la voluntat de l'agent que la practica (Pettit, 1997).

Sobre la base d'aquesta visió, una interferència que no és controladora no comporta pas que la llibertat es perdi. L'absència de dominació s'afavoreix fent que tothom tingui els mateixos poders i establint un règim legal que faci que ningú estigui dominat per ningú; comportant tranquil·litat i la capacitat de mirar els altres als ulls (Pettit, 1997). Amb la llibertat desapareix la incertesa, desapareix la necessitat de culte envers els poderosos i desapareix qualsevol mena de subordinació en el si de l'estructura social. La llibertat republicana obté millors resultats si s'actua a través de l'estat, de l'acció política centralitzada. Es comprèn la llibertat republicana com a quelcom a promocionar, no una limitació a respectar (Pettit, 1997).

2.1 Llibertat liberal

Segons el liberalisme clàssic, existeix una frontera entre la vida pública i la vida privada, i no és desitjable que l'autoritat pública interfereixi en aquesta última excepte circumstàncies excepcionals. Això passa perquè es considera que, en la vida privada, un pot fer el que li vingui de gust: viure com vulgui, creure i dir el que vulgui. Tanmateix, hi ha un límit, que és que aquesta llibertat no interfereixi en aquest dret pels altres o que trenqui amb l'ordre social que possibilita la llibertat (Berlin, 2022). El liberalisme defensa que les coaccions, per molt que es puguin justificar, no se les poden considerar llibertat. Per un liberal, es pot restringir la llibertat parcialment perquè més endavant s'ampliï, o per donar lloc a altres valors. (Berlin, 2022).

Des del punt de vista liberal, tothom necessita un mínim d'independència per desenvolupar-se i seguir la pròpia línia vital. Les eleccions individuals són el que provoquen que la vida pagui la pena; la varietat és part de l'essència humana i no una condició transitòria. D'aquesta manera, són indispensables els drets humans i gaudir d'una esfera privada lliure de qualsevol escrutini (Berlin, 2022).

La llibertat liberal, segons pensadors com Locke, Hobbes, Hume, Mill o Burke, defensa que hom és lliure quan ningú interfereix en la pròpia activitat, i troba la coacció quan es contrau l'àrea on un pot fer allò que vol. Pel liberalisme la llibertat es formula front alguna cosa, és una llibertat “de”, una llibertat respecte a quelcom. Així doncs, com més extensa és l'àrea de no interferència, més àmplia és la llibertat (Berlin, 2022).

Emperò, només es pot considerar que a algú li falta llibertat tan sols quan altres éssers humans impedeixen que hom pugui aconseguir els seus objectius. En conseqüència, no poder obtenir allò que algú desitja no sempre es pot descriure com a falta de llibertat, si per exemple hi ha raons naturals que ho impedeixen (Berlin, 2022).

L'ideal de no interferència, aquest desig de no intromissió per part dels altres, de viure en pau —O, dit d'altra manera, la llibertat individual—és un ideal modern i no significa l'autogovern. Pels liberals, el principal valor de la llibertat política

consisteix en el fet que la participació en els governs és un mitjà per protegir la llibertat individual (Berlin, 2022).

La llibertat negativa s'entén que implica una àrea on els desitjos no s'han de veure frustrats per les altres persones. El desig de la persona és assolir el grau més gran de no interferència compatible amb unes exigències mínimes de vida social. Pel liberalisme s'estableixen unes fronteres per no autoritzar interferències que poden ser des de drets inalienables, lleis naturals, requisits d'utilitat fins el criteri d'un déu (Berlin, 2022).

Per Benjamin Constant, la transferència d'una autoritat il·limitada que generalment se l'anomena sobirania no incrementa pas la llibertat. Perquè, segons aquest raonament, a un home li és igual que el trepitgi un monarca o un govern popular, ja que el problema radica en la quantitat d'autoritat que es pot disposar en mans dels governs. En definitiva, la causa de l'opressió radica en l'acumulació de poder, alguns poders són excessius a les mans dels homes i per aquest motiu la democràcia pot també privar de llibertat, en poder d'una majoria despòtica (Constant, 2020). Ja Hobbes plantejava que la legislació és un tipus d'interferència i que les lleis, encara que són necessàries, redueixen la llibertat de les persones; a partir d'aquest raonament, si un sistema legal no interfereix, no se l'ha de rebutjar (Hobbes, 2018).

3. Metodologia

En aquest apartat, s'exposa i concreta el disseny metodològic en coherència amb els objectius fixats a la introducció. El primer pas, generador de la hipòtesi, i que fins i tot s'ha dut a terme prèviament a la selecció del tema d'investigació, ha estat la revisió de la literatura. Els coneixements previs sobre teoria política i la lectura de llibres i articles acadèmics sobre la llibertat és el que ha facilitat la deducció inicial i l'ambició d'albirar-ne una resposta.

Indubtablement, el treball beu de la Filosofia Política, entenent-la amb la següent definició: Branca analítica de les ciències socials dedicada a estudiar els mecanismes causals mitjançant els quals les idees afecten la política real. Aquestes idees provenen de teories, que són el conjunt de principis els quals tenen la finalitat d'explicar o avaluar. Els principis són les proposicions que constitueixen les teories i aplicables a més d'un cas. D'aquesta manera s'arriba al que interessa, el concepte; és el component essencial dels principis. Els conceptes donen sentit als principis i no se'ls pot considerar vertaders o falsos, ni correctes o incorrectes (González Ricoy & Queralt, 2021).

La metodologia que s'ha trobat més apropiada és la deductiva. A partir de les premisses sobre el significat del concepte de la llibertat en els dos candidats, es prova la seva vigència. Partint de les tendències esperables, es realitza una observació dels casos particulars; amb el propòsit final d'identificar si connecta amb la generalització prevista.

Una de les dificultats d'aquest mètode és que sempre hi ha excepcions a la norma. Des de la Ciència Política es treballa sobre models ideals; llavors els "grisos" acaben generant complexitats i discussions a l'hora de classificar-se. És per aquest motiu que el focus està a comprovar si els pensaments de Díaz Ayuso i Aragonès s'adeqüen a la llibertat republicana o la llibertat liberal. Tenint en compte les mancances, el treball s'ha limitat a observar els projectes polítics, s'ha articulat a partir de dues fonts en conjunt. La primera és el programa electoral, de les eleccions

a la Comunitat de Madrid en cas d'Ayuso² i al Parlament de Catalunya en el cas de Pere Aragonès³, ambdues celebrades l'any 2021. El segon, combinat amb el primer, els discursos d'investidura, el d'Ayuso pronunciat el dia 17 de juny de 2021⁴, i els dos d'Aragonès pronunciats el 26 de març⁵ i el 20 de maig d'aquell mateix any⁶.

Un altre punt important és el procés de recerca. En primer lloc, partint de la hipòtesi, s'ha aprofundit en la llibertat i els seus diferents tipus, apartat que s'ha vist reflectit al marc teòric. En segon lloc, a posteriori de la planificació del mètode, s'han destil·lat les característiques bàsiques de cada concepció de la llibertat, a partir de classificar cadascuna de les vegades que es repetia la paraula llibertat tant en el programa com al discurs d'investidura i fer-ne una descripció quantitativa i qualitativa⁷. Després, s'ha presentat la discussió d'Aragonès i Ayuso amb la teoria sobre la llibertat, que ha sigut l'instrument utilitzat per comprovar la hipòtesi. Per acabar, s'han extret les conclusions de l'anàlisi comparativa, tot responent a la hipòtesi inicial.

² Vegeu “Programa electoral para las elecciones autonómicas 2021 Comunidad de Madrid, LIBERTAD”: <https://www.pp.es/sites/default/files/documentos/programalibertad.pdf> (Consultat per darrera vegada el dia 12 de febrer de 2024).

³ Vegeu “Programa electoral Elecciones al Parlament de Catalunya 2021, Al costat de la gent”: https://static.esquerra.cat/arxius/programes/c2021_programa.pdf (Consultat per darrera vegada el dia 6 de març de 2024).

⁴ Vegeu “Diario de Sesiones de la Asamblea de Madrid / núm. 2 / 17 y 18 de junio de 2021”: <https://www.asambleamadrid.es/static/doc/publicaciones/XII-DS-2.pdf> (Consultat per darrera vegada el dia 14 de març de 2024).

⁵ Vegeu “Discurs d'investidura Pere Aragonès, Divendres, 26 de març de 2021”: <https://imatges.vilaweb.cat/nacional/wp-content/uploads/2021/03/20210326-investidura-aragones.pdf> (Consultat per darrera vegada el dia 28 de febrer de 2024).

⁶ Vegeu “Discurs d'investidura de Pere Aragonès, Segon debat d'investidura, Dijous, 20 de maig de 2021”: https://static.esquerra.cat/uploads/20210520/20210520_investidura_aragone_As_rev.pdf (Consultat per darrera vegada el dia 29 de febrer de 2024).

⁷ Vegeu el QR que hi ha a l'apartat “7.3 Dades” dels Annexos.

4. Resultats i discussió

4.1 Anàlisi de la llibertat en el projecte de Pere Aragonès

4.1.1 No dominació

Amb referència al projecte del candidat Pere Aragonès, es pot observar com, en el programa electoral, s'especifica la voluntat d'aconseguir l'absència de dominació de qualsevol classe, sobretot de les grans corporacions i dels poders econòmics. Això es vol dur a terme amb l'empoderament de la ciutadania, a partir de l'accés a la cultura, que implica la comunicació però també l'educació. Històricament, el projecte reivindica als qui van lluitar per les llibertats i la República durant la Guerra Civil. I, en el seu discurs d'investidura, Aragonès fa un repàs d'un seguit de figures històriques, tot traçant "el fil roig" del republicanisme que vol donar continuïtat. Quan Aragonès parla de llibertat, un 8% de les vegades es refereix a la llibertat com a no dominació explícitament.⁸

Així mateix, Aragonès reclama que tothom sense exclusions pugui desenvolupar el seu projecte de vida amb absoluta llibertat. En el programa electoral, Esquerra Republicana es presenta com a garantia de no-discriminació i lluita contra qualsevol forma de violència contra diversos col·lectius com els infants o les persones que tenen capacitats diverses. També s'esmenta el col·lectiu LGTBI, que han de viure amb llibertat i ple reconeixement la constitució d'una família, l'orientació sexual i l'autodeterminació de gènere. Quan Aragonès parla de llibertat, un 4% de les vegades es refereix a la llibertat de desenvolupar el propi projecte de vida; i també un 4% ho fa referint-se al col·lectiu LGTBI+.

4.1.2 Treball digne

Emperò, la llibertat republicana és un ideal que, més enllà de col·lectius vulnerables, és potencialment atractiu pel treballador mitjà. El sindicalisme d'arrel socialista té la imatge dels treballadors com a esclaus assalariats, com a persones que depenen de la misericòrdia del seu patró, obligades a tractar amb els seus superiors des d'una posició de submissió. A part, els empresaris són coneixedors

⁸ Vegeu els apartats 7.2 i 7.3 en els Annexos, on hi ha els gràfics i les taules de l'anàlisi.

que, si un treballador es troba sense feina, pot comportar la seva misèria; i els contractes laborals individuals estan condicionats per aquesta amenaça. En conseqüència, el recurs a l'acció col·lectiva és concebut com a l'única arma esperançadora de la qual els treballadors es poden servir per accedir a la llibertat (Pettit, 1997). Aragonès dedica un apartat del seu programa a la “llibertat sindical” on precisament parla de fer efectiu el dret de vaga, posar fi a la repressió contra sindicalistes o d'assegurar unes condicions laborals dignes. Quan en el projecte d'Aragonès es parla de llibertat, un 2% de les vegades es tracta la llibertat sindical.

4.1.3 Llibertat individual i col·lectiva

Per una banda, la llibertat republicana considera que la llibertat individual va lligada a la independència socioeconòmica de les persones. S'entén aquesta última com la disposició de capacitats i mitjans bàsics necessaris per funcionar de manera adequada en el si de la societat, sense haver de manllevar res als altres. Però també pot haver-hi dependència d'altres per tenir una qualitat de vida decent sense que això impliqui estar dominat (Pettit, 1997). Pere Aragonès apunta que s'ha d'entendre que la llibertat individual no és plena si no es permet la llibertat col·lectiva. S'entén que Aragonès comprèn la llibertat col·lectiva també com la llibertat nacional, la llibertat del país. I considera que els pobles oprimits (on es podria classificar Catalunya), com també els individus, tenen també un seguit de drets i llibertats. Quan Aragonès parla de llibertat, un 8% de les vegades es refereix a la llibertat nacional.

4.1.4 Democràcia i autogovern

Per altra banda, convé explicar que la llibertat republicana entén la llibertat democràtica com a autogovern del poble. Això necessita que la ciutadania tingui la possibilitat permanentment de qüestionar, sense ser víctima de creences i desitjos preestablerts (Pettit, 1997). Pel projecte d'ERC⁹, una d'aquestes llibertats democràtiques és el fet d'exercir amb total llibertat el dret a l'autodeterminació, votant en un referèndum per decidir el futur col·lectiu com a poble, on els favorables i els opositors de la República catalana es puguin manifestar amb la

⁹ Abreviatura d' “Esquerra Republicana de Catalunya”

mateixa llibertat. Quan Aragonès parla de llibertat, un 8% de les vegades es refereix a la llibertat d'exercir l'autodeterminació.

4.1.5 Justícia i garantia de drets

Un altre element a tractar és que la llibertat republicana reconeix que hi ha individus que no respecten les normes i que tan sols poden ser dissuadits a partir d'una sanció legal. A la vegada, reconeix que els qui les respecten ho podrien deixar de fer si el fet de saltar-se les no comporta cap sanció. L'objectiu final per un republicà és un sistema de justícia penal molt ben dirigit i regulat, amb l'objectiu d'evitar la tirania dels venjadors de la que parlava Montesquieu. En conseqüència, l'estat hauria d'estar poc inclinat als centres penitenciaris, només en els casos on fos necessari per protegir la ciutadania (Pettit, 1997). En coherència amb aquest criteri el programa electoral d'Aragonès considera que la privació de llibertat ha de ser l'últim recurs a utilitzar si no es tenen mitjans menys lesius per a algú que ha comès un fet considerat delictiu. Seguint en la línia, es comenta que l'execució penal es comprèn com a eina de reinserció i que es vol promoure el buidatge de centres d'execució penal de règim ordinari.

La primera lliçó republicana és evitar un creixement desfermat del sistema de justícia penal i redissenyar de manera radical el càstig, a favor de la reparació del mal, per fer reflexionar la persona infractora sense deixar que pressions, com ara la periodística, dictin el càstig. El republicanisme considera el dret penal com a una arma perillosa, i en alguns casos les multes o penes de presó hi poden contribuir a la dominació (Pettit, 1997). Relacionant-ho amb aquesta perspectiva de la justícia, en el programa electoral d'Esquerra Republicana es comenta que la resolució del conflicte de Catalunya amb l'estat en l'àmbit antirepressiu passa per la llibertat dels presos polítics, el lliure retorn de les persones exiliades i el sobreseïment de totes les causes obertes contra l'independentisme. Quan Aragonès parla de llibertat, un 12% de les vegades es refereix a la llibertat dels presos polítics.

A part, es considera que els agents encarregats d'aplicar el dret penal representen potencials forces de dominació difícils de controlar. En aquest sentit, la policia, amb el seu ampli poder, es considera que està exposada a temptacions d'abús i de coaccions. Per això són necessàries unes restriccions i criteris més estrictes (Pettit,

1997). Observant el contingut programàtic del candidat Aragonès, s'aposta per una justícia que sigui garantia del ple exercici de drets i llibertats individuals i col·lectives. Una justícia, servei públic plenament universal, garantia de la tutela judicial, fiscalitzadora i separada dels altres poders, que respecti la llibertat d'expressió i creació. Quan Aragonès parla de llibertat, un 6% de les vegades la relaciona amb drets, i un 4% la relaciona amb el sistema penal.

4.1.6 Llibertat, igualtat, fraternitat i més valors republicans

A més a més, convé saber que la llibertat republicana té a veure amb el lema de la Revolució Francesa compost per la tríada “llibertat, igualtat i fraternitat”. La llibertat és l'ideal que ha d'orientar el sistema polític, és un ideal humà important, un objectiu a promoure per la comunitat política. La llibertat republicana és un bé igualitari, el fet de maximitzar-la requereix que tothom gaudeixi d'ella amb igual intensitat. A més, enllaçat amb això, és un bé comunitari, fraternal, amb caràcter social i comú. La seva realització requereix que les persones es comprometin en una interacció intencionada, mútua i que no es pugui realitzar per una persona si no es fa per a totes les altres; especialment quan aquestes comparteixen una mateixa classe de vulnerabilitat. Conseqüentment, aquest raonament comporta que la llibertat d'una comunitat sigui igual de bàsica que la llibertat de les persones (Pettit, 1997). Aragonès manifesta que aquests principis bàsics guiaran la feina del seu govern; i relaciona la llibertat amb l'ecologisme, l'europeisme, la democràcia, els drets humans, el multilateralisme, la pau i la seguretat humana, la justícia, la tolerància, la diversitat, l'equitat, la solidaritat o el progrés. Així mateix, considera que sense igualtat no hi ha llibertat i això implica assegurar que tothom és igual de lliure. Quan Aragonès parla de llibertat, un 14% de les vegades la combina amb altres valors, el que més repeteix en conjunt en el seu projecte; també un 4% de les vegades es refereix a la tríada republicana i un 4% la relaciona amb la igualtat.

4.1.7 Diversitat cultural

Cal fer esment també al fet que la llibertat republicana és un ideal pluralista que pot aconseguir l'adhesió de persones procedents d'un ampli espectre d'interessos i opinions. En conseqüència, les inquietuds multiculturals hi poden trobar cabuda. Pel republicanisme l'estat ha de servir als interessos dels qui formen part de la

cultura predominant de la mateixa manera en què ho fa per les minoritàries. Perquè es reconeix que un individu pot ser vulnerable pel fet de ser d'una ètnia, religió... En resum, s'han d'atendre les qüestions de pertinença cultural amb ajuda, atenció i recursos adaptats, a causa de les seves situacions particulars; perquè el bé comú de la ciutadania i de la llibertat sigui compartit per a tothom. En el projecte d'Aragonès queda escrita aquesta visió a l'apartat "Una república laica, amb llibertat de creences i conviccions". Quan Aragonès parla de llibertat, un 6% de les vegades es refereix a la llibertat de creences, conviccions i consciència.

4.1.8 Alliberament de la dona

Malgrat que en el republicanisme tradicional la ciutadania estava reservada a les persones benestants i de sexe masculí, la llibertat republicana pot ser concebuda tenint en compte tant les dones com els homes. El feminisme sempre ha tingut la voluntat que les persones no hagin de complaure a ningú, que la dona no hagi de viure a disposició del marit o del pare. En aquest sentit, es podria dir que el feminisme té l'objectiu de posar fi a la dominació sistemàtica dels homes sobre les dones. Aquest moviment parteix del fet que hi ha una combinació de pressions institucionals i culturals que aboca a les dones a un seguit d'interferències arbitràries. Així doncs, hi ha una vulnerabilitat marcada en diferents espais. Un exemple són els serveis de cura on es veuen abocades, que dificulten les carreres professionals de les dones (Pettit, 1997). Respecte a això últim, per facilitar la conciliació, en el projecte de Pere Aragonès s'hi pot veure l'impuls d'una nova cultura del temps, una reforma horària. En el discurs d'investidura Aragonès aposta per un país feminista, per erradicar les discriminacions, violències i silencis còmplices, i considera que sense sororitat no hi ha llibertat. Quan Aragonès parla de llibertat, un 4% de les vegades la connecta amb les dones.

4.1.9 Regulació de l'economia

Val la pena dir que, pel republicanisme, la llibertat es veu incrementada quan es disminueixen les possibilitats d'una persona de ser explotada. Això s'acostuma a potenciar generant confiança, sigui incrementant la taxa d'ocupació o estabilitzant el sistema financer; d'aquesta manera es justifica la intervenció econòmica (Pettit, 1997). Per Aragonès no hi ha llibertat econòmica quan els oligopolis exerceixen

una posició de domini que condiciona i limita emprenedors, professionals, treballadors i petits empresaris.

Cal destacar que, des del republicanisme, es considera que el lliure contracte no pot funcionar com a legitimador, els contractes no poden ser irrefutables perquè moltes vegades són producte de manipulacions i coercions, o de les circumstàncies. S'apunta que no hi ha contracte on una part no corri el risc d'estar dominada per l'altre. Per tant, l'estat ha de tenir un paper regulador impedit cert contractes, perquè una persona amb necessitats econòmiques o víctima de febleses mai pot ser lliure (Pettit, 1997). El candidat d'ERC concep la fraternitat com un element indissociable de la veritable llibertat econòmica. Per ell no existeix aquesta última amb unes relacions laborals desiguals, quan s'obliga a triar entre precarietat o pobresa. Quan Aragonès parla de llibertat, un 4% de les vegades es refereix a la llibertat econòmica.

4.2 Anàlisi de la llibertat en el projecte d'Isabel Díaz Ayuso

4.2.1 No interferència

La característica essencial de la llibertat liberal, com s'ha explicat al marc teòric, és la no interferència; Isabel Díaz Ayuso la planteja d'aquesta manera en alguns moments. A la introducció del programa electoral, un espai protagonista, parla de la llibertat perquè ningú imposi una manera de viure, pensar o sentir. A part mostra oposició contra els qui volen interferir en les pròpies competències de la Comunitat i els qui l'ataquin. Quan en el projecte d'Ayuso es parla de llibertat, un 4% de les vegades es planteja expressament com a no interferència.

4.2.2 Llibertat com a màxima i protegint a sectors amb dificultats

La llibertat és expressada en solitari majoritàriament, sense que es pugui classificar o relacionar amb cap altre terme. A la introducció s'anuncia que el model que recull el programa electoral es pot resumir la sola paraula de llibertat. Inclús exposen que la manera de viure a la Comunitat de Madrid és “un canto a la LIBERTAD”. Quan en el projecte d'Ayuso es parla de llibertat, un 11% de les vegades surt la paraula sense que es pugui connectar amb cap altre element.

Cada vegada que Ayuso acompanya la llibertat d'altres valors, ho fa suportant-se d'elements com l'emancipació dels joves o la protecció per a les víctimes de violència contra la dona per facilitar la recuperació de l'autoestima i la llibertat de les víctimes. També connecta la llibertat amb l'autonomia de decisions i independència individual de persones amb discapacitat. Finalment, és destacable com veu la tolerància com a conseqüència directa del respecte a la llibertat dels altres; i víctima de tot populisme, fanatisme, extremisme o totalitarisme.

4.2.3 Lliures per escollir l'educació, salut i lloc on viure

Ràpidament es pot observar com destaca la llibertat d'elecció, un concepte que transporta al que es coneix com a “neoliberalisme”. El pensament liberal considera que la civilització no podrà avançar si no es permet als homes buscar el seu propi bé a la seva manera, si no es preserva l'espontaneïtat individual contra les intromissions de l'Estat. Per tant, ni ningú ni l'Estat ha d'impedir una sola opció a l'hora de decidir (Berlin, 2022). Segons els pensadors d'aquesta ideologia, la

quantitat de recursos que una persona posseeix ve determinada tant per l'atzar com per les eleccions que un realitza, així com les dels seus pares o persones desconegudes. Per tant, la quantitat de recursos es determina a partir de les eleccions sobre el seu us com a consumidors, sobre gastar o estalviar, i de quina forma; sobre si treballar o no, i de què. Tanmateix, els intercanvis i les decisions han de ser voluntàries. (Friedman & Friedman, 2022). Pel que fa al programa d'Ayuso, ampliar l'esfera de llibertat d'elecció per preservar la ciutadania de tota ingerència política és considerat el pilar del model educatiu i senya d'identitat del PP¹⁰, amenaçat actualment pel "Gobierno de la Nación".

El liberalisme parteix d'una societat que desitja la major llibertat possible per escollir, ja sigui com a individus, com a famílies, com a membres voluntaris de grups o com a ciutadans d'un govern organitzat (Friedman & Friedman, 2022). El programa d'Isabel Díaz Ayuso posa al centre llibertat perquè les famílies puguin decidir com educar els seus fills i no els governs. També es reivindica la Comunitat de Madrid com la primera regió a fer possible la llibertat d'elecció del metge o hospital.

Cal fer una especial referència al fet que Ayuso tingui a les famílies com a subjecte, ella mateixa les reivindica com a espai de llibertat en el qual els individus tenen vincles que provoquen metes compartides. A part, autors neoliberals defensen que la família és i ha sigut sempre el bloc bàsic de la nostra societat, fins i tot més que el propi individu, però que s'ha anat debilitant a conseqüència dels governs paternalistes (Friedman & Friedman, 2022).

Segons Hayek, l'home té afany pels diners perquè aquests ofereixen més possibilitats d'elecció per gaudir del fruit dels seus esforços. En conseqüència, la riquesa és un dels majors instruments de llibertat que ha inventat l'home perquè obre el seu camp d'elecció. Així doncs, l'elecció de béns i de l'ocupació en la qual es vol treballar és el que genera llibertat (Hayek, 2011). En coherència amb tot això, Ayuso apunta que s'ha de garantir que els ciutadans escullin en llibertat el seu millor projecte de vida, fugint de l'intervencionisme. Explícitament, al programa, s'expressa la voluntat que els madrilenys tinguin la mateixa qualitat de serveis en

¹⁰ Abreviatura de "Partido Popular"

els municipis grans que els petits, la voluntat d'avançar cap a un model de mobilitat en llibertat; que també inclouria la llibertat de connexió a internet. En definitiva, tot es podria resumir amb la voluntat que els madrilenys siguin lliures d'escollir el municipi en el qual vulguin residir, estudiar, treballar o emprendre. Quan en el projecte d'Ayuso es parla de llibertat, un 32% de les vegades es refereix a la llibertat d'elecció, la més repetida.

4.2.4 Llibertat econòmica com a requisit de la llibertat política

Un altre ítem definitiu és si Ayuso planteja la llibertat econòmica en funció de la llibertat formal. Pel liberalisme, si algú és pobre i no es pot permetre adquirir cotxe, es podria dir que no està privat de llibertat. A aquesta afirmació s'hi arriba perquè no existeix cap impediment legal per comprar-se un cotxe; perquè hi ha una teoria particular sobre les causes de la pobresa o debilitats. El liberalisme argumenta que en el cas que la pobresa fos quelcom natural, com ara una malaltia, sí que hi hauria privació de llibertat (Berlin, 2022). A partir d'aquest argument, Ayuso promou el foment de la màxima llibertat econòmica per aconseguir allò que ella considera la millor política social: la creació d'ocupació estable. Ayuso parla de la llibertat d'iniciativa econòmica per ajudar els autònoms i les empreses, i ho concreta amb la proposta de reduir al mínim la regulació per fomentar el creixement de les PIMES en llibertat, fet que es relaciona amb la reducció de l'excés de burocràcia.

Pels pensadors liberals, la llibertat econòmica és un requisit de la llibertat política. Perquè el lliure mercat permet la cooperació sense una direcció central i redueix i dispersa l'àrea sobre la qual exerceix el poder polític, es converteix en una compensació d'aquest altre poder, ja que combinar ambdós poders en unes mateixes mans porta a la tirania. La llibertat econòmica es veu limitada per l'intervencionisme econòmic i va estretament lligada a la llibertat d'escollir. La llibertat econòmica, pel liberalisme, significa llibertat per desenvolupar qualsevol treball, emprendre un negoci, per comerciar i escollir l'alternativa més eficient i econòmica (Friedman & Friedman, 2022). Al programa electoral, s'explica que les polítiques del Partit Popular fomenten la cultura de l'emprenedoria i el lideratge com a eines de llibertat. Continuant amb el rebuig al fet que l'estat s'impliqui en el mercat, es reivindiquen elements com impostos baixos i un marc financer de

confiança sense dèficit i la llibertat d'horaris per consolidar un comerç competitiu. Quan en el projecte d'Ayuso es parla de llibertat, un 26% de les vegades es refereix a la llibertat econòmica, la segona més repetida.

4.2.5 Llibertat d'expressió

Convé fer ressaltar que autors considerats amb l'etiqueta de “neoliberals” relacionen la restricció de la llibertat d'expressió amb els controls econòmics; per tant, creuen que la llibertat d'expressió va lligada a la llibertat econòmica. Una excessiva regulació genera por a represàlies burocràtiques (Friedman & Friedman, 2022). En aquesta línia Ayuso aposta per una cultura lliure d'ingerències públiques i dirigismes, perquè es considera que la creació individual necessita la llibertat per poder desenvolupar-se.

4.2.6 Llibertat i igualtat

A continuació, és important analitzar el vincle de la llibertat amb la igualtat. Berlin reconeix que la igualtat no és compatible amb una llibertat il·limitada, i com que els humans no ho podem tenir tot, a vegades restringim la llibertat, per donar espai a la igualtat, justícia, etc. El món és un lloc on prenem decisions entre fins que poden ser igualment últims, i com que som conscients que no hi ha situació perfecta per realitzar-los tots, l'elecció pren una gran importància per a nosaltres (Berlin, 2022). Tanmateix, aquesta formulació difereix del que es pot trobar al programa electoral d'Isabel Díaz Ayuso “Els qui se senten amos del monopoli de la solidaritat o la igualtat, solen contraposar a totes dues amb la llibertat, com si fossin excloents o incompatibles. Nosaltres creiem que són complementàries i fins i tot inseparables. Com més llibertat, més igualtat.”

5. Conclusions

Es confirma la hipòtesi que Pere Aragonès concep la llibertat des d'una visió republicana, com a no dominació. També es confirma que Isabel Díaz Ayuso concep la llibertat des d'una visió liberal, com a no interferència; malgrat les característiques particulars que puguin tenir cadascun d'ells. Hi ha algun atribut que allunya en qüestions molt concretes als dos polítics dels teòrics de la llibertat. En Aragonès s'observa com insisteix en elements com la llibertat nacional, la llibertat per exercir l'autodeterminació o la llibertat pels presos polítics. Tots ells són elements que Aragonès enllaça amb la llibertat republicana des d'una interpretació pròpia, però que no es consideren necessàriament republicans sinó més aviat trets nacionals, d'altres tipus de llibertats que podrien donar per obrir una nova recerca més exhaustiva.

En Ayuso, el distanciament més remarcable amb els teòrics liberals es veu en el concepte de igualtat, quan Ayuso considera que a més llibertat, més igualtat. El filòsof liberal Berlin, no estaria d'acord amb aquesta afirmació perquè estableix la llibertat i la igualtat com a dos valors competidors. Això provoca que la madrilenya es situï més a prop del neoliberalisme, perquè posa l'accent a la individualitat i no desenvolupa el valor de la igualtat. Aquesta característica podria donar lloc a nous treballs que aprofundissin sobre la ubicació ideològica de la presidenta.

Sobre els treballadors, Aragonès té la voluntat de reforçar els sindicats per aconseguir contractes laborals dignes. En canvi, Ayuso pensa que les eleccions d'una persona determinen els seus recursos, per això els diners són un instrument de llibertat i la millor política social és la creació d'ocupació estable; per tant, no menciona en cap moment la llibertat sindical.

Marcat també pel context, en el projecte d'Aragonès es repeteix molt la “llibertat pels presos polítics”, i es posa l'accent en una justícia concebuda com s'ha explicat amb anterioritat. Contràriament, Ayuso no es refereix en cap moment a la justícia quan parla de llibertat. Per Aragonès, la llibertat individual ve determinada per la independència socioeconòmica, pel fet de no haver de demanar permís; i aquest ideal el col·lectivitza també en la nació. Emperò, quan Ayuso col·lectivitza la llibertat, ho fa referint-se especialment a la família.

Seguint l'argumentació d'Aragonès, si la democràcia és l'autogovern i el poder de qüestionar permanentment, el poble català té dret a exercir la seva autodeterminació. Tanmateix, quan Ayuso parla de decidir, es refereix al fet que les persones puguin escollir quina sanitat i educació volen rebre. En referència a la cultura, Ayuso aposta perquè aquesta no tingui ingerències de cap mena i, en canvi, Pere Aragonès la concep com a eina d'empoderament de la ciutadania a promocionar.

Per una banda, segons Aragonès, a la llibertat econòmica s'hi arriba generant confiança i estabilitat, minimitzant els oligopolis. Per altra banda, Ayuso considera que la llibertat econòmica ha de ser formal, i que és un requisit de la llibertat política, com menys intervencions i regulacions del mercat, millor es compensarà la resta de poders.

La conclusió més rellevant és que Aragonès considera que la llibertat de l'individu s'aconsegueix a través de la seva promoció pública, però Ayuso considera que la llibertat de l'individu s'aconsegueix enfront de les institucions. També és destacable la interconnexió amb altres valors, com la igualtat i la fraternitat que fa Aragonès en contraposició a les vegades que la llibertat surt esmentada en solitari al projecte d'Ayuso.

Un altre punt a destacar és que Aragonès considera que a la llibertat com a no dominació s'hi arriba lluitant contra nombroses discriminacions i violències, les que sofreixen col·lectius com: les dones, els infants o les persones LGTBI+, les persones amb capacitats diverses i les persones de cultures minoritàries. Altrament, Ayuso relaciona alguns col·lectius amb certs valors que cal promocionar: l'emancipació juvenil, la protecció de la dona o l'autonomia i independència de persones amb discapacitat.

Per concloure, les dues visions presenten un punt de convergència essencial. Tant Ayuso com Aragonès defensen la llibertat com un valor troncal, un element fonamental per al bon desenvolupament de la societat; encara que la seva definició i la seva aplicació difereixi. Així doncs, la diferència més global és que Aragonès té una visió més ramificada de la llibertat; en canvi, la visió d'Ayuso és una llibertat molt més concentrada, que insisteix en la llibertat econòmica i la llibertat d'escollir.

6. Referències

- Amadeo, J., & Morresi, S. (2003). Republicanismo y marxismo. *Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales*, 95-114.
- Anchustegui Igartua, E. (2010). Dos discursos sobre la identidad y la ciudadanía. *Res publica*(23), 175-192.
- Antón, J., & Torrens, X. (Edits.). (1998). *Ideologías y movimientos políticos contemporáneos*. Madrid: Editorial Tecnos.
- Arendt, H. (2009). *La condició humana*. (O. Farrés, Trad.) Edicions 62.
- Berlin, I. (2022). *Sobre la libertad y la igualdad*. (H. Hardy, Ed., & R. Ramos Fontecoba, Trad.) Barcelona: Página Indómita.
- Bertomeu, M. (2005). Republicanismo y propiedad. *El Viejo Topo*(205-206), 84-89.
- Bertomeu, M., & Domènech, A. (2005). El republicanismo y la crisis del rawlsismo metodológico. *Isegoría*(33), 51-75.
- Bertomeu, M., Domènech, A., & de Francisco, A. (Edits.). (2005). *Republicanismo y democracia*. Buenos Aires: Miño y Dávila editores.
- Constant, B. (2020). *La libertad de los antiguos frente a la de los modernos*. Barcelona: Página indómita.
- Cueva Fernández, R. (2011). Republicanismo y autogobierno. *Revista de Estudios Políticos*(154), 41-70.
- del Clot i Trias, D. (2016). Republicanisme i dret a decidir. Una aproximació des de la teòrica política. *Working Papers*(345), 3-24.
- del Clot i Trias, D. (2017). El republicanisme català. De les arrels teòriques a una visió de present. *Working Papers*(348), 3-22.
- Diario de Sesiones de la Asamblea de Madrid / núm. 2 / 17 y 18 de junio de 2021: <https://www.asambleamadrid.es/static/doc/publicaciones/XII-DS-2.pdf> (Consultat per darrera vegada el dia 14 de març de 2024).

Discurs d'investidura Pere Aragonès, Divendres, 26 de març de 2021:

<https://imatges.vilaweb.cat/nacional/wp-content/uploads/2021/03/20210326-investidura-aragones.pdf> (Consultat per darrera vegada el dia 28 de febrer de 2024).

Discurs d'investidura de Pere Aragonès, Segon debat d'investidura, Dijous, 20 de maig de 2021:

https://static.esquerra.cat/uploads/20210520/20210520_investidura_aragone_As_r ev.pdf (Consultat per darrera vegada el dia 29 de febrer de 2024).

Domènech, A. (2005). El socialismo y la herencia de la democracia republicana fraternal. *El Viejo Topo*(205-206), 90-96.

Domènech, A. (2019). *El eclipse de la fraternidad*. Madrid: Ediciones Akal.

Farrés Juste, O. (2023). *Escrits republicans*. Sabadell: Edicions Enoanda.

Friedman, M., & Friedman, R. (2022). *Libertad de elegir: Una declaración personal*. Deusto.

García Ruiz, A. (2011). Libertad y República en Hannah Arendt: Una difícil fundación. *Taula, quaderns de pensament*(43), 145-158.

Gargarella, R. (2005). El carácter igualitario del republicanismo. *Isegoría*(33), 175-189.

Giner, S. (1967). *Historia del pensamiento social*. Barcelona: Editorial Ariel.

González Ricoy, I., & Queralt, J. (Edits.). (2021). *Razones públicas*. Barcelona: Editorial Planeta.

Hayek, F. (2011). *Camino de servidumbre*. Alianza editorial.

Hobbes, T. (2018). *Leviatán*. Alianza editorial.

Illueca, H. (2022). *La propuesta republicana*. El Viejo Topo.

Maquiavelo. (1987). *Discursos sobre la primera década de Tito Livio*. (A. Martínez Arancón, Trad.) Madrid: Alianza Editorial.

- Marey, M. (Ed.). (2021). *Teorías de la república y prácticas republicanas*. Barcelona: Herder Editorial.
- Màrmol, J. L. (2002). El republicanisme. *Síntesi*(3), 7-42.
- Ovejero Lucas, F. (2005). Capitalismo y republicanismo: Un panorama. *Revista Internacional de Filosofía Política*(23), 113-137.
- Ovejero Lucas, F. (2005). Republicanismo: el lugar de la virtud. *Isegoría*(33), 99-125.
- Peña, J. (2005). Socialismo y republicanismo, desde la fraternidad. *Revista Internacional de Filosofía Política*(25), 158-167.
- Pettit, P. (1997). *Llibertat i govern: Republicanisme*. (S. R. Gorgori, Trad.) Barcelona: Angle Editorial.
- Pettit, P. (2008). *Examen a Zapatero*. (J. L. Martí, Trad.) Madrid: Ediciones temas de hoy.
- Pettit, P. (2023). *En los términos del pueblo. Teoría y modelo republicanos de democracia*. (R. Rekers, Trad.) Madrid: Editorial Trotta.
- Programa electoral para las elecciones autonómicas 2021 Comunidad de Madrid, *LIBERTAD*:
<https://www.pp.es/sites/default/files/documentos/programalibertad.pdf> (Consultat per darrera vegada el dia 12 de febrer de 2024).
- Programa electoral Eleccions al Parlament de Catalunya 2021, *Al costat de la gent*:
https://static.esquerra.cat/arxius/programes/c2021_programa.pdf (Consultat per darrera vegada el dia 6 de març de 2024).
- Raventós, D., & Wark, J. (2019). *Contra la caritat*. (A. Forns, Trad.) Barcelona: Arcàdia Editorial.
- Ridolfi, M. (2011). El republicanismo en el siglo XIX: Recorridos y perspectivas de investigación en la Europa meridional. *Historia y Política*(25), 29-63.
- Rivera García, A. (2008). Apología del republicanismo democrático. *Res publica*(20), 193-201.

- Rivero, Á. (2005). Republicanismo y neo-republicanismo. *Isegoría*(33), 5-17.
- Romeva, R. (2020). *Ubuntu*. Barcelona: Angle Editorial.
- Rosler, A. (2016). *Razones públicas, seis conceptos básicos sobre la república*. Argentina: Katz Editores.
- Rousseau, J.-J. (1980). *Del Contrato social*. (M. Armiño, Trad.) Madrid: Alianza Editorial.
- Sandel, M. J. (20116). *Justicia*. Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial.
- Sandel, M. J. (2023). *El descontento democrático*. (A. Santos Mosquera, Trad.) Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial.
- Sandel, M. J. (2023). *La tiranía del mérito ¿Qué ha sido del bien común?* (A. Santos Mosquera, Trad.) Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial.
- Serrano Blanquer, J. (2021). *Carta a un republicano español*. Manresa: Edicions Bellaterra.
- Serrano, R. (1998). *89 republicanos y el rey*. Barcelona: Plaza & Janés Editores.
- Skinner, Q. (1984). *Maquiavelo*. (M. Benavides, Trad.) Madrid: Alianza Editorial.
- Skinner, Q. (2020). *La llibertat abans del liberalisme*. (E. D. Lino, Trad.) Girona: Edicions de la Ela Geminada.
- Sunyer, M. (2022). *Els mites de la república*. Vic: Eumo Editorial.
- Syme, R. (2023). *Salustio*. (A. Mena, Trad.) Barcelona: RBA Libros y Publicaciones.
- Tafalla, J. (2005). Robespierre: virtud republicana y capacidad política. *El Viejo Topo*(205-206), 72-83.
- Tresserras, J., & Marín, E. (2019). *Obertura republicana*. Barcelona: Editorial Pòrtic.

- Valmaseda, C. (2005). Política y estado en la tradición republicana democrática. *El Viejo Topo*(205-206), 54-61.
- Villacañas Berlanga, J. (2005). Max Weber entre liberalismo y republicanismo. *Isegoría*(33), 127-141.
- Villacañas Berlanga, J., & Garrido Fernández, A. (Edits.). (2021). *Republicanism, Nacionalismo y Populismo como formas de la política contemporánea*. Madrid: Dado Ediciones.
- Viroli, M. (2003). Els ideals del republicanisme: república, llibertat, virtut i patriotisme. *Idees: Revista de temes contemporanis*(19), 91-97.
- Viroli, M. (2006). *Republicanisme*. (G. Genescà, Trad.) Barcelona: Angle Editorial.
- Viroli, M. (2019). *Por amor a la patria*. (P. Alfaya Mcshane, Trad.) Barcelona: Editorial Planeta.

7. Annexos

7.1 Pere Aragonès

7.1.1 Taula amb les diferents expressions del concepte de llibertat i vegades que es repeteix en el projecte de Pere Aragonès

Tipus de llibertat	Vegades que es repeteix	Percentatge
Llibertat acompanyada de més valors	7	14%
Llibertat presos polítics i exiliats	6	12%
Llibertat nacional	4	8%
Llibertat com a no dominació	4	8%
Llibertat d'exercir l'autodeterminació	4	8%
Llibertats i drets	3	6%
Llibertat de creences, conviccions i consciència	3	6%
Llibertat d'orientació sexual	2	4%
Llibertat per desenvolupar el propi projecte de vida	2	4%
Llibertat, igualtat i fraternitat	2	4%
Llibertat en relació amb el sistema penal	2	4%
Llibertat econòmica	2	4%
Llibertat indestriable de la igualtat	2	4%
Llibertat en relació amb les dones	2	4%
Llibertat de càtedra	1	2%
Llibertat sindical	1	2%
Llibertat democràtica	1	2%
Llibertat individual i col·lectiva	1	2%
Llibertat d'expressió i creació	1	2%
<i>Total</i>	<i>50</i>	<i>100%</i>

Font: Elaboració pròpia a partir del programa electoral i els discursos d'investidura.

7.1.2 Imatge amb les diferents expressions del concepte de llibertat i vegades que es repeteix en el projecte de Pere Aragonès

Font: Elaboració pròpia a partir del programa electoral i els discursos d'investidura mitjançant el programa "Flourish".

7.2 Isabel Díaz Ayuso

7.2.1 Taula amb les diferents expressions del concepte de llibertat i vegades que es repeteix en el projecte d'Isabel Díaz Ayuso

Tipus de llibertat	Vegades que es repeteix	Percentatge
Llibertat d'elecció	15	32%
Llibertat econòmica	12	26%
Llibertat en solitari	5	11%
Llibertat acompanyada de més valors	3	6%
Llibertat en relació amb les dones	3	6%
Llibertat com a no interferència	2	4%
Llibertat de moviment	2	4%
Llibertat d'expressió i creació	2	4%
Llibertat en relació amb la connectivitat	1	2%
Llibertat en relació amb la família	1	2%
Llibertat indestriable de la igualtat	1	2%
<i>Total</i>	<i>47</i>	<i>100%</i>

Font: Elaboració pròpia a partir del programa electoral i el discurs d'investidura.

7.2.2 Imatge amb les diferents expressions del concepte de llibertat i vegades que es repeteix en el projecte d'Isabel Díaz Ayuso

Font: Elaboració pròpia a partir del programa electoral i els discursos d'investidura mitjançant el programa "Flourish".

7.3 Dades

Escanejar el codi QR per accedir a les dades que s'han utilitzat per a l'anàlisi del concepte de la llibertat en els projectes de Pere Aragonès i Isabel Díaz Ayuso.

